

17 december 2024

Justitiedepartementet

Yttrande över Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2024:63)

Er beteckning Ju 2024/01778

Justitiedepartementet har givit Akademikerförbundet SSR möjlighet att yttra sig över betänkandet Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2024:63).

Akademikerförbundet SSR lämnar följande synpunkter på förslagen.

Akademikerförbundet SSR:s yttrande

Övergripande synpunkter

Akademikerförbundet SSR avstyrker utredningens förslag. Förbundet känner en stor oro inför den stora och alltför omfattande mängden personuppgifter som omfattas av och kommer att kunna lämnas ut med stöd av den nya generella sekretessbrytande bestämmelsen.

Akademikerförbundet SSR vill understryka att förbundet är väl medveten om den lägesbild som utredningen förmedlar och att utredningsuppdraget och det förslag som utredningen lägger fram har sin grund i den samhällsutveckling som ägt rum under senare år.

På senare år har sekretessen allt oftare lyfts i samhällsdebatten som ett hinder för att förebygga och bekämpa brott. Att ta bort sekretessen och att öka informationsutbytet lyfts ofta fram som en åtgärd och en lösning på polisens problem att klara upp brott, problemen med gängkriminaliteten, för att stoppa rekryteringen av barn till kriminella nätverk och för att papperslösa i större utsträckning ska lämna landet. Att invända emot och ifrågasätta dessa förslag har blivit allt svårare och tolkas allt oftare som en underlåtenhet att agera och som ett ställningstagande mot viljan att lösa problemen.

Akademikerförbundet SSR är mycket bekymrade över den utveckling som sker. Att barn rekryteras till kriminella nätverk, att den organiserade brottsligheten breder ut sig och att tilliten till samhällets institutioner försvagas utgör i sig allvarliga hot mot demokratin och den kollektiva förmågan att producera nytta för våra samhällsmedborgare.

Hela samhället behöver tillsammans göra sitt yttersta för att motverka en samhällsutveckling som kan riskera att bli systemhotande. Men att göra sitt yttersta innebär inte att samhället kan och ska ta till vilka metoder som helst. Förslag som

läggs fram behöver alltid utvärderas och analyseras utifrån alla aspekter och konsekvenser. Inte minst gäller det just förslagets påverkan på demokratin, rättsstaten och samhällsutvecklingen.

Vad som i nuläget framstår som ändamålsenliga åtgärder för att bekämpa välfärdsbrott och annan brottslighet, kan tillsammans ge oöverblickbara konsekvenser i framtiden. Det gäller i allra högsta grad när myndigheter ges långtgående befogenheter att inhämta och dela information om enskilda individers personliga förhållanden. Akademikerförbundet SSR reser starka invändningar mot utredningens bristfälliga konsekvensanalys av förslagen och de risker förslagen kan komma att medföra.

Akademikerförbundet SSR vill understryka och betona att en förändrad relation mellan staten och individen avseende skyddet av den personliga integriteten är en mycket stor sak och att saken påverkar så mycket mer än det enskilda ärendet. Att förändra relationen mellan socialtjänsten och individen är om möjligt en ännu större sak som kommer att påverka inte bara socialtjänstens möjligheter att utföra sitt arbete utan även de som genom informationsinhämtningen från socialtjänsten ska ges bättre och ökade möjligheter att utföra sina uppdrag.

Utredningens förslag kommer att innebära ett väsentligt utökat informationsutbyte mellan myndigheter, kommuner och regioner där informationen många gånger kommer att bestå av känsliga personuppgifter. Förbundet anser att de syften som anges i bestämmelsen är alldeles för vida och medger ett alldeles för omfattande uppgiftsutlämnande till annan myndighet. De begrepp som anges är, precis som utredningen konstaterar, överlappande och innefattar i mångt och mycket i stort sett alla uppgifter som en myndighet hanterar. I likhet med utredningen tror Akademikerförbundet SSR att bestämmelsen inte kommer att orsaka tillämpningsproblem. Tvärtom kommer myndigheter som vill överlämna känsliga personuppgifter alltid att kunna hitta skäl för det.

Särskilt om socialtjänstsekretessen i 26 kap OSL

Akademikerförbundet SSR avstyrker särskilt att uppgifter som omfattas av sekretess enligt 26 kap. OSL ska omfattas av förslaget om en generell sekretessbrytande bestämmelse.

Akademikerförbundet SSR konstaterar att utredningen i sitt ställningstagande kring socialtjänstsekretessen lyfter fram argument som talar för att sekretessen inte har någon större betydelse eller någon direkt påverkan när det kommer till relationen mellan socialtjänsten och medborgarna. Akademikerförbundet SSR tvingas återigen att konstatera att kunskapen om socialtjänsten och det sociala arbetet är otroligt låg.

Socialtjänstens förutsättningar att bedriva ett förändringsarbete är nära knuten till de relationer som byggs med enskilda. Dessa relationer präglas i mångt och mycket av tillit, förtroende och en ömsesidig respekt. För socialtjänstens del är därför möjligheterna att värna den personliga integriteten och o för att kunna fullgöra sitt uppdrag. För att förtroendet för och tilliten till socialtjänsten ska kunna upprätthållas måste människor vara försäkrade om att uppgifter om deras personliga förhållanden inte kommer till utomståendes kännedom. Det handlar dels om förtroendet och tilliten till socialtjänsten som verksamhet, dels om förtroendet och tilliten mellan socialsekreteraren och klienten.

När tilliten till socialtjänsten som verksamhet brister ges socialtjänsten sämre möjligheter att bland annat nå grupper som är svåra att nå, att förmå människor att söka stöd och hjälp tidigt och att förmå människor att våga signalera att de är i behov av stöd och hjälp. En bristande tillit till socialtjänstens verksamhet har en omedelbar och direkt inverkan på förmågan att arbeta förebyggande. När tilliten till den enskilde socialsekreteraren brister påverkas möjligheten till förändringsarbete där och då, i det enskilda ärendet. Risken för informationsunderskott ökar, liksom risken för att de beslut som fattas inte är relevanta eller adekvata och att möjligheten till ett framgångsrikt och positivt förändringsarbete försämras. För det är just det som det sociala arbetet handlar om - stöd, hjälp, vård, behandling, omsorg och förändringsarbete.

Socialsekreterare och andra socialarbetare har i sitt arbete att utgå från kunskap, kompetens och etik. Dessa beståndsdelar är centrala för genomförandet av socialtjänstens uppdrag och det uppdrag som professionen har att utföra i sitt arbete. Till det kan läggas sekretessen. En central beståndsdel och grundförutsättning för socialt arbete. Utan sekretess och möjlighet att skydda den personliga integriteten kommer socialtjänstens möjligheter att arbeta förebyggande, bedriva förändringsarbete och att skydda barn att påverkas negativt.

Utredningen hänvisar till hälso- och sjukvårdens etiska principer som skäl för att undanta sekretess inom hälso- och sjukvården från den sekretessbrytande bestämmelsens tillämpningsområde. Utredningens motiv till att socialtjänsten inte ska undantas är att vissa delar av verksamheten inte bedöms vara särskilt skyddsvärda ur integritetssynpunkt. Det förs även fram att det redan idag finns en rad sekretessbrytande bestämmelser liksom bestämmelser om uppgiftsskyldighet i vissa fall.

Akademikerförbundet SSR vill understryka att socialtjänstens verksamheter precis som hälso- och sjukvårdens verksamheter i allra högsta grad är mycket skyddsvärda ur integritetssynpunkt. Etik är, som lyfts ovan, centralt för det sociala arbetet och för genomförandet av socialtjänstens uppdrag. Den föreslagna sekretessbrytande bestämmelsen medför direkt liknande - i mångt och mycket identiska - etiska svårigheter som för hälso- och sjukvården. Socialtjänsten möter dagligen människor i behov av skydd, stöd och hjälp, vari ingår samhällets mest utsatta, sårbara och skyddslösa. Bland dem finns bland annat barn i utsatta situationer, barn och personer med skadligt bruk och beroende, våldsutsatta barn och kvinnor, personer i prostitution, barn och personer utsatta för hedersrelaterat våld, våldsutövande män som söker stöd och hjälp, personer med funktionsnedsättningar, äldre personer med behov av vård och omsorg och personer med samsjuklighet. Generellt kan sägas att behovet av skydd för den personliga integriteten bland dessa individer är väldigt stort. Skyddet för deras personliga integritet är lika viktig som för de människor som söker hälso- och sjukvård. Möjligheten att värna den personliga integriteten är lika viktigt för en socialarbetare som för en vårdpersonal.

Upprätthållandet av sekretessen för socialtjänsten har också under mycket lång tid ansetts vara en förutsättning för att enskilda ska känna förtroende för socialtjänsten. Utredningen bedömer att det inte gäller längre och hänvisar bland annat till att det saknas forskningsstöd. Utredningen saknar dock helt stöd för sitt antagande och sin slutsats vilket är såväl oroväckande som anmärkningsvärt. Utredningens förslag om en generell sekretessbrytande bestämmelse innebär ett långtgående avsteg från den

nuvarande ordningen inom socialtjänsten och riskerar att få allvarliga konsekvenser för socialtjänstens möjlighet att lyckas med sitt uppdrag.

Till detta ska läggas att det förnärvarande, med förslagen om en ny socialtjänstlag, pågår en reform och en omställning av socialtjänstens verksamhet till en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Förslagen i den nya socialtjänstlagen är tänkta att öppna upp socialtjänstens möjligheter att erbjuda stöd och hjälp tidigt och att sänka trösklarna till socialtjänsten för att på så sätt öka möjligheterna att nå människor som idag är svåra att nå. Akademikerförbundet SSR ser betydande risker med utredningens förslag och bedömer att de direkt kommer att försvåra den pågående omställningen till en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst. Att riva sekretessen mellan socialtjänsten och andra myndigheter står i direkt konflikt med den nya socialtjänstlagens syfte och mål.

Särskilt om sekretess inom elevhälsans psykosociala insatser i 23 kap. OSL

Akademikerförbundet SSR vill lyfta fram vikten av att uppgifter inom elevhälsans psykosociala insatser ska vara sekretessbelagda och undantas från den generella sekretessbrytande bestämmelsen. Här handlar det om personuppgifter som lämnas till skolkuratorer.

En skolkurator är sakkunnig i socialt arbete och står för den sociala och psykosociala kompetensen i skolan. Det ingår i skolkuratorns roll att identifiera faktorer i den psykosociala kontexten som kan påverka eleverns kunskapsutveckling. Skolkuratorn har också ett ansvar för att bevaka att de beslut som fattas om psykosociala insatser utgår från etiska riktlinjer och i möjligaste mån en evidensbaserad praktik. I skolkuratorns arbetsuppgifter på individnivå ingår bland annat stödsamtal med elever. Syftet med stödsamtalen är att stärka elevernas egna resurser, undanröja eventuella hinder för elevens psykosociala hälsa och uppnå en välfungerande skolgång. På så sätt bidrar skolkuratorns verksamhet till att elever undviker skolmisslyckanden och är därmed en viktig brottsförebyggande åtgärd.

Skolkuratorer har, tillsammans med de andra yrkesgrupperna i elevhälsan, en sträng sekretess (tystnadsplikt). Sekretessen innebär att skolkuratorer, med vissa undantag, inte får röja uppgifter om en elevs personliga förhållanden eller annan konfidentiell information utan elevens samtycke. Detta syftar till att skydda elevens integritet, främja en trygg miljö för eleven och möjliggöra för eleven att dela information med skolkuratorn.

Att kunna värna eleverns personliga integritet är en förutsättning för att en skolkurator ska kunna utföra sitt arbete. Att lämna ut personliga och integritetskänsliga uppgifter i direkt strid med den etik som skolkuratorn har att följa. Utan sekretesskydd för personliga uppgifter är risken uppenbar att elever inte kommer att söka skolkuratorns hjälp.

Övrigt

Akademikerförbundet SSR vill också understryka och poängtera att nuvarande sekretesslagstiftning ger stora möjligheter till informationsutbyte i brottsförebyggande syfte. Förutom gällande regelverk presenterade regeringen nyligen lagrådsremissen *Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen* med förslag till en ny lag om skyldighet att lämna uppgifter till de brottsbekämpande

myndigheterna, såväl på eget initiativ som efter begäran. Dessa förslag kommer ge än större möjligheter till informationsutbyte, även beträffande socialtjänsten.

Utredningens förslag om en generell sekretessbrytande bestämmelse innebär ett mycket, mycket långtgående avsteg från nuvarande ordning. Förslaget läggs fram innan ens ovan nämnda förslag på lag har trätt i kraft och än mindre har utvärderats. Förfarandet är orimligt och går inte att motivera ens givet den nuvarande samhällsutveckling inom välfärdsbrottslighet och organiserad brottslighet.

Akademikerförbundet SSR instämmer i utredningens och Brås bedömning att dagens lagstiftning är svår att tillämpa. Mer behöver bland annat göras för att säkerställa att socialtjänsten kan tillämpa de nuvarande reglerna, inte minst vad gäller möjligheten att utbyta information vid samverkan med andra myndigheter. Men lösningen på ett komplicerat problem kan inte vara att "riva sekretessen" och öppna upp för ett okontrollerat informationsutbyte där konsekvenserna av förslaget inte ens går att överblicka.

Avslutningsvis vill Akademikerförbundet SSR också passa på att lyfta fram de risker, utöver ovan nämnda, som en sådan lagstiftning öppnar för. När myndigheter ges näst intill obegränsade möjligheter att dela information med varandra ökar riskerna för infiltratörer och informationsläckage långt utanför myndigheternas gränser. Detta är inte heller konsekvenser som utredningen har analyserat och beaktat.

Heike Erkers
Förbundsordförande

Monica Engström
Socialrättsjurist